

4. В Італії через низьку явку провалився референдум у сфері правосуддя, URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/06/13/7141144/>

5. Відкрита платформа для відкритих даних Франції. URL: <https://www.data.gouv.fr/en/datasets/>

6. Іспанія може дозволити регіонам проводити референдуми про незалежність. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2017/11/8/7073368/>

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-324-8-4>

THE ESSENCE OF ACCESS OF PERSONS WITH DISABILITIES TO JUSTICE

ЗМІСТ ДОСТУПУ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ ДО ПРАВОСУДДЯ

Kuvila O. I. **Кувіла О. І.**

*Postgraduate Student at the Department
of Constitutional, Administrative
and Financial Law
Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University
of Management and Law
Khmelnytskyi, Ukraine*

*аспірант кафедри конституційного,
адміністративного
та фінансового права
Хмельницький університет управління
та права імені Леоніда Юзькова
м. Хмельницький, Україна*

Для віднайдення відповіді на запитання про зміст доступу осіб з інвалідністю до правосуддя передусім варто окреслити, чим є правосуддя. Саме від поняття зазначеної категорії залежить подальше визначення із досліджуваним питанням.

Так, науковцями пропонується розуміти правосуддя як:

– діяльність виключно судів із розгляду і вирішення справ, віднесених до їх юрисдикції [4, с. 270]. Процитована дефініція кореспондується зі змістом статті 124 Конституції України в частині норми про здійснення правосуддя виключно судами. Проте в контексті зазначеного видається цікавою частина п'ята зазначеної статті Основного Закону, якою передбачено, що народ безпосередньо бере участь у здійсненні правосуддя через присяжних [2]. Виходить, конституційні норми визначають не лише судовий, а й суспільний (народний) характер правосуддя;

– особливу функцію державної влади, що здійснюється через розгляд і вирішення в судових засіданнях юридичних справ зі спорів, стосовних до прав та інтересів громадян, підприємств, установ, організацій, громадських об'єднань та кримінальних справ і застосування встановлених законом карних заходів щодо осіб, винних у вчиненні злочину, або виправдання невинних [3; 5].

У словниковій літературі дефініцію правосуддя сформульовано так: правосуддя – це:

– самостійна галузь державної діяльності, яку здійснює суд шляхом розгляду і вирішення у судових засіданнях в особливій, встановленій законом процесуальній формі цивільних, кримінальних та інших справ [8, с. 515];

– правозастосовча діяльність суду з розгляду і вирішення в установленому законом порядку віднесених до його компетенції цивільних, господарських, кримінальних і адміністративних справ з метою охорони прав та свобод людини і громадянина, прав і законних інтересів юридичних осіб та інтересів держави [7, с. 50].

У цьому визначенні з усіх наведених нами вище закріплено найбільш широке коло суб'єктів, чії права забезпечуються засобом здійснення правосуддя.

З огляду на викладене, до ознак правосуддя належать загальні ознаки з його здійснення спеціальними державними органами (судами (суддями), розгляду в судах справ із дотриманням особливого порядку, загальнообов'язковості судових рішень [3; 5].

Отже, правосуддя отожднюється з діяльністю судів та відповідними судовими процесами.

Говорячи ж про доступ до правосуддя, поділяємо позицію М.М. Ясинка, яка полягає у тому, що доступ до правосуддя – це поняття доволі широке, оскільки воно охоплює весь процес від можливостей звернення до суду до безумовного виконання судових рішень. У зв'язку з цим інститут доступу до правосуддя потрібно розглядати як комплексний інститут, оскільки доступ до правосуддя – це створені державою такі юридично-правові умови, при яких кожна особа, яка вважає, що її права, свободи чи інтереси кимось порушені, має реальну можливість звернутися до суду, сподіваючись на оперативний та справедливий судовий захист, який направлено на відновлення порушених прав, свобод чи інтересів з обов'язковим та безумовним виконанням судових рішень у відведений законом строк [9, с. 80].

До елементів доступу до правосуддя М.М. Ясинок відносить:

а) реальну можливість кожної особи відповідно до законодавства подати до суду свій позов;

б) оперативну та безумовну справедливість судового розгляду;
в) обов'язкове та безумовне виконання судових рішень у відведений законом строк [9, с. 80].

Нам імпонує окреслена наукова позиція з поширенням обсягу поняття доступу до правосуддя не лише на судовий процес розгляду тієї чи іншої справи, а й на процеси, які передують такому розгляду та настають після його завершення.

Особливими суб'єктами права на доступ до правосуддя є люди з інвалідністю.

За визначенням статті 2 Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» особа з інвалідністю – це особа зі стійким розладом функцій організму, що при взаємодії із зовнішнім середовищем може призводити до обмеження її життєдіяльності, внаслідок чого держава зобов'язана створити умови для реалізації нею прав нарівні з іншими громадянами та забезпечити її соціальний захист [6]. Це – люди із фізичними, сенсорними, психічними та інтелектуальними порушеннями.

Враховуючи специфіку правового статусу зазначеної категорії населення та стану їхнього здоров'я, який залежить від виду і міри порушення, доступ людей з інвалідністю до правосуддя окрім зазначених вище аспектів пов'язаний також із питанням доступності загалом: фізичної, інформаційної, фінансової тощо.

Принагідно доступність для людей з інвалідністю об'єктів і послуг О.Г. Варгуляк пропонує розуміти як властивість відповідних об'єктів і послуг, яка дає змогу особам цієї категорії вільно ними користуватися без будь-яких бар'єрів, у тому числі завдяки адаптації чи спеціальному дизайну [1].

Зазначене вище нашою думку, що доступ осіб з інвалідністю до правосуддя – це ще й можливість людей цієї категорії не лише захищати власні права та законні інтереси, а й виступати в ролі тих, хто сприяє захисту прав і законних інтересів інших осіб, для прикладу в ролі судді чи присяжного. У цьому контексті потрібно наголосити, що на сьогодні в загальному доступі відсутні відомості про чисельність працівників судової системи, які мають інвалідність, а тим більше розподіл відповідних статистичних даних за різними ознаками, як-от група інвалідності, стать, вік, обіймана посада тощо.

Резюмуючи, доступ осіб з інвалідністю до правосуддя у вузькому сенсі передбачає доступ до судового процесу. У широкому ж розумінні – це доступ до судового процесу, до суду як до фізичного об'єкту та до інформації, яка надається в рамках його функціонування, до дотичних

до судового розгляду процесів (наприклад, до правової допомоги) та до роботи в суді.

Література:

1. Варгуляк О.Г. Сутність та зміст права осіб з інвалідністю на доступність об'єктів і послуг. Чинники розвитку юридичних наук у ХХІ столітті: зб. наук. праць. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпро, 1–2 листоп. 2019 р.). Дніпро: ГО «Правовий світ», 2019. – С. 32–35.
2. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
3. Лаговський В.М. Правосуддя як основна функція судів // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Вип. 29. Ч. 2. Т. 3. 2014. С. 18–21. URL: <https://intrel.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/09>
4. Мартіросян А.Г. Проблеми визначення поняття правосуддя як родового об'єкту злочинів, передбачених статтями 376–379 КК України // Часопис Київського університету права. № 1. 2009. С. 268–273.
5. Правознавство : [підруч.] / За ред. В.В. Копейчикова. К. : Юрінком Інтер, 2003. 236 с.
6. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні: Закон України від 21 берез. 1991 р. № 875-ХІІ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/875-12#Text>
7. Юридична енциклопедія. Т. 5. К. : «Укр. Енциклопедія ім. М.П. Бажана», 2003.
8. Юридичний словник-довідник / Під заг. ред. Ю.С. Шемшученка. К., 1996.
9. Ясинок М.М. Доступ до правосуддя як важлива гарантія демократичного суспільства // Університетські наукові записки. 2013. № 1. С. 79-85. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2013_1_13